

Simo Rundgren - juhlapuhe
Tornio-Muoniojokiseura 30 vuotta- 11.8.2015 - Lappean Loma

Kunnioitettu juhлива seura,
Arvoisa seuran puheenjohtaja ja muut vastuuhenkilöt,
Hyvä juhlaväki

Olen otettu siitä, minut on kutsuttu juhlapuheen pitäjäksi tänä yhdistyksemme merkkipäivänä. On tietenkin luonnollista, että tämä yhdistys on myös minun yhdistykseni. Tämä kahden ison joen Väylänvarsi on meitä yhdistävä tekijä. Väylä ja sen tienoo - jollaista ei toista tältä rakkaalta maapalloltamme löydy.

On kiistaton tosiasia, että kun jääkauden jälkeiset meret vetäytyivät kohti nykyisen Perämeren rantoja, paljastuivat ylemmän jokilaakson vaarat ja heti kohta sinne asettui muinaisia esi-isiämme. Kalastamaan, metsästämään, keräämään elantoaan sieltä mistä karu luonto suostui sitä antamaan. Aareavaarasta on löytynyt asumakenttä, joka on ajoitettu 11.000 vuoden päähän.

Kun viime vuosina on Ylä-Lapissa paikallisesti teroitettu miekkoja ja käyty kenttäoikeutta siitä, kuka on oikea alkuperäisasukas - ja kun tätä samaa kinaa on käyty Suomen eduskunnassa ja Ruotsin riksdagissa asti, niin kyllä esi-isiämme vuosituhanten takaa ihmettelisivät, jos tätä pääsisivät seuraamaan. Minun on vaikea ymmärtää myös EU: n päätöstä, jolla vain nykyinen saamelaisväestö luetaan Euroopan ainoaksi alkuperäisväestöksi. Mitähän sitten ovat ja ovat olleet muut suomalaisugrilaiset kansat, jotka Volgan mutkasta ovat levinneet ympäri Siperiaa ja Suomeen ja mitä ovat olleet meidän laaksolaisten esi-isät, jotka tulia virittelivät Aareavaaran kivelissä 11.000 sitten.

Jälleen huomaamme, että hallinnollisilla päätöksillä tuotetaan usein vain ongelmia. Useinhan niitä tekevät ihmiset, jotka eivät itse asiasta juuri mitään ymmärrä.

Kun siis yhdistyksen nimi on Tornio- Muoniojokiseura - Torneå - Lainio och Muonioälvars förening - ja kun ymmärrämme tämän historianäkökulman, niin on syytä odottaa seuralta paljon. Sehän on puolustamassa vähintäänkin Euroopan uljainta jokivesistöä - Sen rikkainta luonnonvaraa - sen ihmisten oikeutta siihen - sen väestön ikimuistoista elämäntapaa - sanalla sanoen - yhtä sen väestön identiteettiin olennaisesti vaikuttavaa asiaa. Nämä juuri luettelemanasi asiat on tehneet lohiasiasta minulle elämää suuremman kysymyksen. Ja totisesti, tähän huutoon on myös jokiseura vastannut.

Voipi sanoa, että jokilaaksolaisille juurilleen uskollisena seura on kunnianhimoisesti keskittynyt vain yhteen asiaan. Siihen asiaan, jota varten Heino Juuso ja Heikki Nousiainen alunperin vuonna 1983 kutsuivat porukan koolle Pelloon - Taimenen ja lohen pelastamiseksi - jalokalojen pelastamiseksi kotiväylään.

Meidän on välttämätöntä käydä tässäkin yhteydessä läpi syy siihen, miksi uljas lohen valtakunta oli päässyt rappiotilaan. Olihan kaikkien asiaan vihkiytyneitten tiedossa se, että Suomessa Kemijoen vesistön ohella juuri Tornionjoki, Lainionjoki ja Muonionjoki olivat maamme uljaimmat lohijoet. Kuten myös Norrbottenissa Luulajanjoki.

Historian saatossa ne olivat kalaviljallaan ruokkineet rantojensa väestön. Tietenkin metsien riista oli toisena tulijalkana aikoina, jolloin vielä maanviljelys ei ollut väestön elinkeinona merkittävä.

Historia tietää kertoa, että jo 1340 sopivat silloisten Turun ja Uppsalan hiippakuntien piispat pohjoisen lohijokien lohikymmenysten jaosta. Ja vielä 1700-luvulla oli Alatornion seurakunnan, Parasniemen uljaassa pappilassa asuva kirkkoherra yksi Ruotsinmaan verotilaston kärkinimiä - juuri keräämiensä runsaitten lohikymmenysten vuoksi.

Lohi ja sen verokymmenykset toivat jokilaaksoomme myös henkistä sivistystä - palkan perässä tuolloinen johtosivistyneistö- nimittäin papitki kulkivat. Ja siinä samalla toivat hengen viljelystä.

Jokilaaksoomme on ollut vuosisatojen ajan matkailun kohteena.

Minua on aina sykehdyttänyt erityisesti englantilaisen Edward Daniel Clarkin matkakertomus vuodelta 1799. Siinä hän kuvailee Tornionjoen suulla olevaa "lohikalastamo". Se lienee ollut samoilla seuduilla, kuin myöhemmin meidänkin tuntemamme Kivirannan lohিপato.

Sitaatti: "Hetä Tornionjoesta lähdeTTYämme sivuutimme lohikalastamon, joka itseasiassa oli vain pohjaan lyötyjen paalujen muodostama aitaus rannan tuntumassa. Aitauksen sisällä käytettiin eräänlaista vetonuotta, jolla omistajat joskus saivat tuhannesta tuhanteenkahteensataan lohta yhdessä yössä. Tavallisesti saalis vaihteli kuitenkin kolmen ja neljän sadan välillä. Kalastamo kuului läheisen Kivirannan kylän asukkaille ja siitä maksettiin kruunulle sadan riikintaalarin vuotuiset verot." (Clarke: Matka Lapin perukoille 1799, sivu 212)

Kuten tiedämme on alkukesän lohen keskipaino hyvinkin 10 kiloa - eli parhaimman yön saalis saattoi olla yli 10.000 kiloa punalihaista kalaa.

On helppo kuvitella, että joelta pyydetty vuosisaalis on saattanut huipussaan olla satojatuhansia kiloja. Ja silti on kutukala jäänyt jokeen.

Clarkin havainnon innoittamana olen itse pitänyt mielessäni yllä unelmaa, että jonakin päivänä kaikki jokiemme kutualueitten tuottama kala myös kalastettaisiin täällä. Pitkin jokivartta on jo nyt "lohenkalastamoja" - satoja soutavia venheitä. Mutta miksi ei voisi olla myös entisaikojen kalastamoja, lohípukkeja, karsinapatoja, ja muita patoja. Jos tuotto olisi entisaikojen mukaista, niin kyllä näille kalastamoille rakentajat löytyisivät.

Ja kyllä kalalle jalostajat löytyisivät ja villilohi ja - taimen löytäisivät varmasti tiensä markkinoille ja torimyyjien tiskeille. Atlantin lohi kalastetaan jo pääasiassa kutujoissa.

Miksen saisi pitää yllä tätä unelmaa, joka palauttaisi jokiemme rikkaimman luonnonvaran takaisin sinne, mihin se kuuluu - lohien ja taimenten synnyinseuduille.

Merissä on muut kalat - merelliset kalat - meriä seilaavien alusten pyyntikohteena. Joessa on omat kalat - ja lohi on joen kala.

Ihminen on tässäkin yhtäältä markkinatalouden ja teknologian kautta - toisaalta poliittisella hallintopäätöksellä sotkenut luonnon oman järjestyksen. Ja niinkuin olemme jokiseuran 30-vuotisen taipaleen aikana nähneet - on äärimmäisen kovan taistelun - perääntämättömän poliittisenkin taistelun tulos, jos ja kun muutosta saadaan aikaan.

On kiistatonta, että Torniojoen vesistön lohikannan kohtaloksi muodostui se, että Suomen valtio päätti sodan jälkeen valjastaa Lapin silloisen uljaimman lohijoen sähköntuotantoon. Kemijoen rakentaminen oli yksi osa pääministeri Kekkonen suunnittelemaa, sinänsä välttämätöntä Pohjois-Suomen teollistamisprojektia.

Tavoitteena oli saada pohjoisen kylien pirteissä syntyvä väestö töihin tuottamaan Suomelle taloudellista kasvua ja auttamaan Suomi selviytymään sotakorvauksista.

Sähkön tuotanto tulisi hyödyntää metsäteollisuuden tuotteita jalostavissa tehtaissa Kemissä, Oulussa, Kajaanissa ja sitten 1960-luvulla myös Kemijärvellä.

Kun Kemijoen lohennousun estävä Isohaaran voimalaitos valmistui vuonna 1949 tyhjini 2/3 Lapista kertaheitolla lohesta. Ahneuden piru sokaisi niin rakentajien ymmärryksen, että kalaportaita ei katsottu tarpeelliseksi rakentaa.

En osaa kuvitella toista väkivaltaisempaa toimenpidettä rakasta Lappiamme kohtaan. Me suomalaiset itse teimme tämän.

Lapin polttaminen on tietenkin omassa sarjassaan, mutta sen tekivät saksalaiset.

Kuten muistamme, vasta karvalakkilähetystö kolmekymmentä vuotta myöhemmin eli 1979 sai aikaan sen, että korvauksia alettiin maksaa myös kemijokivartisille.

Korvauksia alettiin kyllä järjestellä merellä kalastaville. Käynnistettiin velvoiteistutukset ja niiden varaan luotiin merikalastuslaivasto MMM:n innokkaalla tuella. Tässä huumassa kalastettiin myös Tornionjoen vesistön kala merellä. Kiintiöt jaettiin Suomen ja Ruotsin lisäksi myös muille Itämeren valtioille. Ns. suhteellisen vakauden periaatteen mukaan lohtamme kalastavat edelleen myös tanskalaiset ja puolalaiset, vaikka niillä ei tähän luonnonvaraan ole mitään historiallista yhteyttä.

Tämän järjestelmän ovat ministeriön herrat luoneet ja poliitikot siunanneet.

Koko järjestelmä on lujasti betonoitu jopa lainsäädännöllä myös EU:ta myöten. Piittaamatta esim. YK:n merioikeudesta, joka kiistattomasti nostaa meidän ajattelumme mukaisesti kutujokien valtiot aivan omaan asemaan, kun on kysymys lohen suojelemisesta sekä oikeudesta kalastaa sitä.

Jokiseuran 1985 käynnistämä taistelu ja systemaattinen työ lohen hyväksi alkoi siis todella vaikeassa tilanteessa.

Kuluneilta vuosilta mainitsen muutaman "projektin", joissa itsekin olen ollut mukana.

Vuonna 1989 Hannu Taanila piti radiossa - viikon esitelmä- sarjaa. Kerran hän soitti ja pyysi minua pitämään esitelmän tornionjoen lohesta.

Syntyi esitelmä, joka sai nimen -Jumala, lohi ja Perkele. (Simo Rundgren: Mistä rohkeus, mistä usko, sivu 365)

Oma lukunsa on Lipposen hallituksen 1996-99 ns. Hemilän asetus, jolla myöhennettiin meren kevät pyyntiä. Seurauksena oli suuri lohennousu seuraavina vuosina Väylään. Onnistumiseen tarvittiin kentältä noussut puhelin- ja faxikampanja sekä kova työ eduskunnassa ja valtioneuvostossa.

Tietenkin on mainittava vuoden 2000 neljän linja-auton kolonna Helsinkiin ja laivalla Tukholmaan. Jaakko Ylitalon kanssa saimme pystyyn alle kuukaudessa semmoisen retkikunnan, ettei ennen ollut nähty. " Pelasta Itämeren villilohi" luki lakeissa ja linja-auton kyljessä. Soli rohki hauska reissu.

Mutta on todettava, että todella merkittäviä tuloksia olemme saaneet vasta viimeisen viiden vuoden aikana. Syksystä 2011 lähtien ovat eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnan lausunnot koskien lohikysymystä alkaneet olla sellaisia sisällöltään kuin niide pitää ollakin. Ja onhan siellä myös yksi merkittävä voitto myös eduskunnan EU - valiokunnassa eli suuressa valiokunnassa. Tietääkseni ensimmäisen ja ainoan kerran missään asiassa on suuren valiokunnan enemmistö äänestyspäätöksellä kävellyt esittelevän ministerin kannan yli. Jari Koskinen jäi historiaan ministerinä, joka joutui lähtemään EU - neuvoston kokoukseen mukanaan eduskunnan kanta, joka poikkesi hänen oman ministeriönsä kannasta.

Tuon jälkeen linja on siis alkanut muuttua.

Ministeriö on alkanut pikkuhiljaa noudattaa eduskunnan linjaa, jonka maa- ja metsätalousvaliokunta on määritellyt. Tämänhän pitäisi olla normaalia- mutta voin sanoa, että se on ollut äärimmäisen kovan työn takana. Poliitikassa usein häntä heiluttaa koiraa - eikä päinvastoin - kuten pitäisi olla.

Tässä yhteydessä minun on pakko nostaa esiin myös ministeriön oman tutkimuslaitoksen RKTL:n rooli. Elävässä muistissani on vääntö vuodelta 2004. Silloinkin ministeri - eli Korkea-osa - oli antamassa lohijokien kannalta lohiasetusta, joka oli kannaltamme huono. RKTL pyöritteli omassa lausunnossaan asiaa siten, että ministeri saattoi vedota RKTL:n lausuntoon ja käynnistää toimenpiteet mm. valikoivan pyynninkäynnistämiseen. Tämä aikana, jolloin tilanne Itämeren osalta oli se, että kymmenestä lohesta olisi rysästä pitänyt seitsemän vapauttaa takaisin mereen.

Kävin tuolloin yli tunnin keskustelun merkittävän RKTL:n tutkijan kanssa. Jäi tunne että, hän oli kaikesta yksityishenkilönä kanssani samaa mieltä. Virallinen

RKTL:n lausunto tuki kuitenkin ministerin esitystä.

Oli todella surullista kuunnella Muonion lohiviikkojen seminaarissa, kuinka hallituksen ainoa lappilainen ministeri puolusteli kaikilta osin Korkeaojan tekemää - meidän kannaltamme todella heikkoa esitystä. "Koska RKTL:kin tukee sitä".

Tuolta neljän vuoden jaksolta jäi mieleeni surullisena asiana se, että jokivarresta ei tuolloin saatu lähtemään selkeää, perusteltua viestiä, joka olisi tukenut edustajan työtä eduskunnassa.

Sen jälkeen kun Atso Romakkaniemi on tullut aktiiviseksi lohitutkimuksessa on tilanne RKTL:n osaltakin selkiintynyt. Kiitoksin panen merkille myös professori Hannu Lehtosen johdonmukaisen panoksen. Lohirahastoakin olimme yhdessä - mm. Jaakko Ylitalon ja Kari Kannalan kanssa perustamassa.

Mutta hyvät ystävät - nyt on saatu muutos aikaan.
Se on edellyttänyt kahta asiaa.

Ensiksikin on ollut välttämätöntä se, että eduskunnan päättävässä elimessä maa- ja metsätalousvaliokunnassa on ollut edustajia, jotka ovat sitoutuneet sitkeään työhön ja saaneet valiokunnan enemmistön kannalleen.

Voin sanoa yhtään kehumatta itseäni, että jos työstäni tässä maailmassa jostakin voin olla ylpeä, niin siitä, mitä viimeisen kuluneen neljän vuoden aikana tässä yksittäisessä asiassa pystyin tekemään Suomen eduskunnassa.

Toiseksi tarvitaan juuri sellaista johdonmukaista toimintaa, jota Tornio-Muonijokiseura edustaa. Seurasta on muodostunut asiantuntijaelin, jonka kannanotot ja lausunnot kuunnellaan ja arvostetaan. Viime vuosina tämä asiantuntijuus on henkilöitynyt seuran puheenjohtajaan Kalervo Askaan.

Monet seuran esittämät näkemykset ovat tulleet kirjatuuksi valiokuntien lausuntoihin.

Vaalikaudella 2003-2007 ei jokiseuran toiminta ollut vielä saavuttanut sitä vaikuttavuutta, jota siltä voitiin kohtuudella odottaa. Meillä ei tietenkään ollut silloin myöskään edustusta maa- ja metsätalousvaliokunnassa - kuten nyt oli, jolloin Lapin edustajista lisäksi myös Heikki Autto oli siellä. Valiokunnasta haluan erityisesti nostaa esiin Kari Rajamäen johdonmukaisen toiminnan lohiasiassa sekä valiokunnan puheenjohtajan Jari Lepän päättäväisyyden paimentaa asiaamme myös suuressa valiokunnassa.

Molemmat siis tarvitaan - osaava ja vahva jokiseura ja jokiseurankin tuella ja aktiivisella toiminnalla valiokuntaan hyvä edustus. Näin saatiin muutos.

Valiokunnassa todettiin myös se että yhteistyö Ruotsin kanssa on entistä tärkeämpää, jotta EU:ssa pystytään vaikuttamaan lohenhoitosuunnitelmiin. Tähänkin on juuri nyt hyvät mahdollisuudet kun Sven -Erik Bucht on Ruotsin näistä asioista vastaavana ministerinä.

Vielä syytä mainita neuvottelemme ministeriön rahoitus tutkija Juha Joonan regaleselvitykseen. Tänä syksynä (2015) tulee selvittää se, omistaako lohien valtio vai jokivarren ihminen.

Onko muutos parempaan pysyvä? Toivon ja uskon niin- mutta hetkenkään herpaantumista ei pidä hyväksyä jokiseurassa eikä politiikassa.

Lohi on niin kiinnostava - jalokala- että kaikki on mahdollista - myös käänös huonompaan suuntaan.

Arvoisat kuulijat -

Väylänvarren asukkaana- nyt tavallisena kansalaisena haluan lausua vilpittömät kiitokset jokiseuralle 30-vuotisesta taistelusta - pitäisikö suorastaan sanoa - kolmikynnenvuotisesta sodasta. Toivotan seuralle jatkuvaa menestystä.

Niinpä en osaa lopuksi muuta sanoa, kuin toivottaa puheenjohtajalle ja seuralle pitkää ikää ja työtarmoa.

Seura voisi pitää yllä myös lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa valistustyötä. Sieltä on saatava kasvamaan ne uudet sukupolvet, jotka sitkeästi ja perääntämättömästi vaalivat kotiseutunsa perinteitä ja etuja. Tinkimättömästi.

Tässä jokiseura on tien viitoittanut- ei muuta kuin innostetaan myös nupriso "teit isäin astumaan" - ja iloitsemaan siitä, että meillä on elävä Tornion-Muoniojoki ja Lainiojoki ja jokitörmilä onnellinen kansa.